

ПРИРАЧНИК

КРЕИРАЊЕ НА ЕКО – ГРАДОВИ ПРЕКУ АПСАЈКЛИНГ

Co-funded by
the European Union

TUDEC – Through Upcycling to the Design of Eco Cities

Project n° 2022-1-IT02-KA220-SCH-000087127

www.citiesforthefuture.eu

Партнери на проектот:

Fondazione Hallgarten-Franchetti Centro Studi Villa Montesca (FCSVM), Италија

Eco Logic, Северна Македонија

ООУ „Петар Поп Арсов“, Северна Македонија

BALKAN URBAN MOVEMENT (Udruzenje Gradjana Bum), Србија

Непрофитен образовен институт Wisamar, Германија

Проектот е финансиски поддржан од Европската Унија. Меѓутоа, искажаните мислења и ставови припаѓаат исклучително на авторот/авторите и тие не ги отсликуваат оние на Европската Унија или на Извршната агенција за европско образование и култура (EACEA). Европската Унија и EACEA немаат одговорност за тоа.

Co-funded by
the European Union

Модул 1

СПОДЕЛУВАЊЕ НА ГРАДОТ

“

Ако чекаме на владите, ќе биде предоц-
на. Ако дејствуваме како индивидуи, ќе
биде премалку. Но ако дејствуваме како
заедници, ќе биде сосема доволно. И ќе
биде навремено.

(Rob Hopkins)

”

1. ВОВЕД

Концептот „спodelување на градот“ подразбира стремеж кон прифаќање на градот како наш дом – не само во смисла на домот во кој живееме, туку и нашите улици, соседството и јавниот простор околу нас. Градот може да нè храни, да нè инспирира, да ни овозможи разни удобства, да ги задоволува нашите потреби, но нему исто така за возврат му е неопходна нашата грижа и поддршка. Колку повеќе го претвораме градот во наш дом, толку повеќе треба да се грижиме за него и да го одржуваме, исто онака како што тоа го правиме за нашиот дом. Урбаната инфраструктура можеме сите да ја користиме, но таа е исто така е зависна од одговорноста на сите нас. Тоа може да биде одраз на тоа како ние во градовите сакаме да живееме и кој е нашиот водечки принцип за општествена интеракција: солидарност наместо конкурентност. Општествената самоконцепција за меѓусебно разбирање и поддршка може да се вткае во текстурата на градот врз основа на тоа како луѓето можат да ги споделуваат ресурсите, вештините и просторот во градот.

Движењето „Сподели го градот“ е доказ дека решенијата кои потекнуваат од заедницата можат да се спроведат на сите нивоа од администрирањето со градот – почнувајќи од домувањето, справувањето со отпад, управувањето со енергија и вода, па сè до снабдувањето со храна и мобилност (Shareable, 2018, link to Further Exploration 5). Овие решенија најчесто започнуваат во тесен круг: во семејството, во соседството, во одделението, во канцеларијата и подоцна се докажува дека соодветствуваат со решенијата кои се базираат на истражувањата на пазарот. Тоа е така и согласно истражувањето на добитничката на Нобелова награда Елинор Остром затоа што управувањето со ресурсите базирано на заедниците е честопати поефикасно и подолготрајно од пристапите на државата и пазарот (Vulk Coop, 2020). Под општи добра се подразбираат материјалните и нематеријалните добра што се споделуваат во заедницата: „Богатството

што го наследуваме или заеднички го создаваме и мораме да им го предадеме, во ист или зголемен обем, на нашите деца. Нашето заедничко богатство ги вклучува даровите од природата, граѓанската инфраструктура, културните дела, традиции и знаењето. Сфера од економијата (и животот!) која генерира вредности на начини кои честопати се земаат здраво за готово и кои се напати загрозувани од релацијата пазар – држава“ (Bollier, 2011, link to Further Exploration 1). Но, всушност, под општи добра се подразбира и односот помеѓу ресурсот и неговите корисници. Тоа ја вклучува вредноста која ја додаваме на нашите ресурси и стремежот на нашите сограѓани со задоволство да ги користат истите ресурси како и ние.

Наставниците низ нашите училишта и градинките ги подучуваат децата за принципот на споделување уште од најмала возраст, зашто тој обезбедува мир и развива еднаквост. Се поставува прашањето зошто да не го преземеме тој принцип како модел за целокупната урбана интеракција преку примена на постапката оддолу-нагоре (bottom-up approach), со цел вклучување и земање учество? Принципот на споделување, кој децата уште во градинка умеат да го применуваат, навидум е едноставен, но всушност може да претставува револуционерен чин на редистрибуција, со цел давање на пристап на поголем број луѓе кон повеќе ресурси.

Затоа, вреди да се направи истражување за тоа како ова може да се иницира на најрана возраст, со цел подучување на децата за споделувањето да претставува нивни начин на размислување, но и за тоа како ние наставниците можеме да го моделираме тоа на што е возможно повеќе нивоа.

*Library of Things е општествено претпријатие во Лондон, Обединетото Кралство, кое им помага на луѓето да заштедат пари и да го намалат отпадот преку изнајмување, по многу достапни цени, на корисни апарати како на пример дупчалки, музички системи и машини за шиене од непосредната околина, но исто така и им помага на соседите да споделат практични вештини. <https://www.libraryofthings.co.uk/>
Преземено од: Library of Things Ltd. UK*

1.1 СПОДЕЛУВАЊЕ НА ПРЕДМЕТИ И ВЕШТИНИ НА УЧИЛИШТЕ

Училишната заедница е идеален пример на општество каде што постојат разновидни таленти, (финансиски) ресурси и интереси. Тука учениците ги стекнуваат своите искуства за заемна поддршка, помош и учење еден од друг. Ова е сржта на концептот за споделување на градот. Заедницата е вистинското тајно оружје за избегнување на нееднаквата распределба на ресурси. Често пати училиштата ги подготвуваат учениците за учество на натпревар на таленти и ресурси, притоа постојано повторувајќи ја теоријата на нула резултат, што подразбира дека кога добиваме повеќе, тоа е одземено од некој друг. Секако, овој начин на размислување може да биде релевантен за одредени нешта, но не и за повеќето (материјални и нематеријални) нешта, кои го прават животот поубав. Постоенето на култура на споделување обезбедува пристап кон повеќе ресурси, го зголемува нивото на солидарност, ја засилува заемната поврзаност, како и уживањето на општите добра (Clarke and Rockefeller, 2020).

Колку повеќе луѓе придонесуваат, толку е побогата училишната заедница. Ова не се однесува само на материјалните ресурси,

туку исто така и на нематеријалните добра. Размислете какви сè разни таленти се застапени во училишната заедница, покрај академските. На кој начин би можела училишната заедница да ја искаже својата разновидност доколку е вреднуван талентот на секој поединец?

Во однос на поседувањето материјални нешта, овој поинаков начин на размислување може да поттикне развивање на помалку материјалистички поглед на светот кај децата, со оглед на тоа што богатството и изобилството не се перципираат индивидуално, туку како дел од заедницата. Така, истовремено би им се спротивставиле на маргинилизацијата и булингот врз основа на недостиг на финансиски средства и, исто така, материјалните ресурси би ја изгубиле својата вредност како основа за правење на социјални разлики. И покрај тоа што ова може да звучи мошне идеалистички, сепак, постојат многу начини преку кои училишната заедница може да ги поттикне учениците на споделување и дури и да ги стимулира да го прошират споделувањето како начин на размислување и во нови сфери.

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите и земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.1** Да манифестира познавање на различните форми на уметничко изразување од сите области на културата (литературата, музиката, визуелните уметности, изведбените уметности, декоративните уметности, архитектурата, дизајнот).
- **VIII-A.3** Да ги изразува сопствените идеи, искуства и емоции користејќи уметнички или други форми на креативно изразување (индивидуални или колективни).

1.2 СПОДЕЛУВАЊЕТО ВО ЗАЕДНИЦАТА

Зошто е потребно да го прошириме концептот за споделување како начин на размислување надвор од рамките на нашите пријатели, нашето семејство и нашата училишна заедница? Кои се придобивките за нас како општество доколку споделуваме со нашите соседи кои живеат веднаш до нас, со оние кои живеат малку потаму, но и со соседите од следната населба?

Споделувањето во заедницата може да се однесува на споделување на градината или на машината за перење во зградата, па сè до споделување на автомобилите. Некои населби се густо населени и всушност планерите на градовите ја сметаат густата населеност како решение за големото влијание на градовите врз животната средина наспроти приградската експанзија (Sim and Gehl, 2019), каде што просторот за биодиверзитет се губи и каде што е неопходно да се инвестираат огромни количества ресурси (Smart Prosperity Institute, 2023).

И покрај тоа што од аспект на животната средина паметна одлука е да се живее во помал простор (на пр., за загревање или ладење), да се намалат ресурсите и лична-

та сопственост, но од друга страна е многу тешко да се наметне ваквиот вид промена во размислувањето.

Споделувањето е клучниот фактор во прифаќањето на концептот можам и без тоа. Размислете за тоа колку многу работи поседуваме и колкав простор зафаќаат тие, а не ги користиме често? Можеби тие биле произведени во услови на експлоатација на труд, исто така голема е веројатноста тие да се донесени со прекуокеански транспорт, за подоцна да е неопходно вложување голем напор за нивно соодветно складирање во отпад. Ова негативно влијание врз животната средина може суштински да се подобри доколку се искористи во добра намена (Clarke, 2023). Градовите се предодредени за широка примена на споделувањето, со оглед на фактот дека тоа ја намалува стапката на користење на земјиштето, овозможува заштеди во буџетот на нископриходните населени места и им дава пристап до ресурси, кои се вообичаено недостапни за нив (како на пример електрични автомобили или карго велосипеди).

ПОВРЗАНИ ТЕМИ ВО КУРИКУЛУМОТ

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели, споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

Општество и демократска култура

- **VI-A.8** Да согледува што ги поврзува, а што ги разединува луѓето во заедницата, да изнаоѓа начини да придонесе за напредокот на заедницата, имајќи ги предвид потребите и интересите на сите.
- **VI-A.15** Да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и се ангажира за подобрување на состојбите.

Споделување карго-велосипеди во Лајпциг, Германија. Мрежата TINK им дава поддршка на градовите во развојот на инфраструктура за споделување на карго велосипеди.
Извор: City of Leipzig, Roland Quester

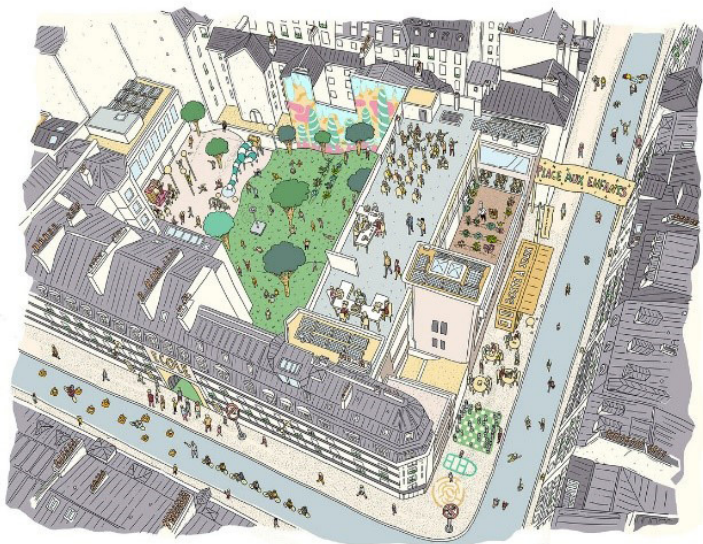
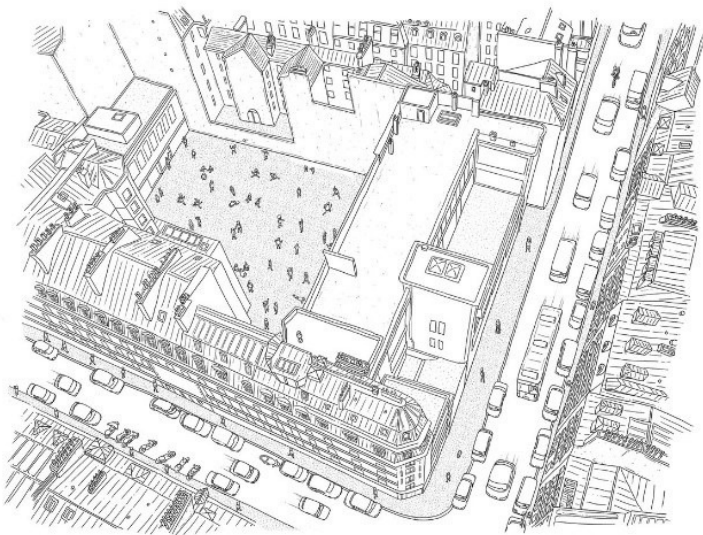

Трансформирана улица во т.н. „суперблок“ од населбата Poblenou во Барселона
Преземено од: Ajuntament de Barcelona

1.3 СПОДЕЛУВАЊЕ НА ПРОСТОР И ПРЕВОЗ

Јавниот простор во градот е целосно конципиран во знакот на автомобилот. Улиците кои главно му служат на моторизираниот превоз се небезбедни за пешаците, особено од перспектива (и висина!) на децата. Споредните улици ги испрекинуваат тротоарите, паркираните возила го попречуваат видикот и затоа е отежната и прегледноста на пешачките премини. Како резултат на сето ова, самостојното движење во градот претставува голем предизвик за децата, но исто така и за лицата со попречен вид, слух, како и на оние што имаат проблеми со одот. Затоа, создавањето инклузивен град неизоставно подразбира целосна промена на приоритетите – од оние за приватен моторизиран транспорт кон колективно поефикасни и инклузивни форми на превоз. Тие форми на превоз мора да бидат разновидни за да ги задоволат потребите на што повеќе луѓе. Неприсуството на возилата во урбаниот лик на градот ќе обезбеди простор за создавање инфраструктура која силно го поддржува јавниот превоз, возењето велосипеди и пешачењето. Сите од нив имаат многу мало, односно никакво негативно влијание на животната средина. Напротив, можноста за физичко движење има многубројни позитивни ефекти на нашето физичко и ментално здравје. Населбите што даваат можност за пешачење ја засилуваат поврзаноста помеѓу луѓето и им овозможуваат во јавниот простор да се чувствуваат како да се дома, зашто на тој начин имаат повеќе можност за лични средби со соседите (Montgomery, 2015).

Преку давање помала важност на автомобилот, улиците можат да се претворат во повеќе-наменски, инклузивен простор и на тој начин ќе се придонесе градовите да станат по-одржливи, не само од аспект на животната средина туку и од социјален аспект. Градските планери и органи на управување насекаде низ светот сè повеќе го откриваат многустраниот потенцијал на прераспределбата на урбаниот простор. Предводник во овој развој е градот Барселона со неговите суперблокови (superilles). Под слоганот „Ајде да ги исполниме улиците со живот“, во 2015 година општината започна да ги трансформира уличните мрежи во зони без автомобили, притоа овозможувајќи им на велосипедистите, јавниот превоз и пешаците да ги преземат улиците (Roberts, 2019). Градоначалничката на Париз, Ана Идалго, применува сличен концепт т.н. „17 минути град“ (Luscher, 2021). Овој концепт цели кон тоа да им ги врати на граѓаните оние услугите на кои им биле предадени на трговските центри и определените економски зони. Тие создаваат повеќе-наменски градови кои обезбедуваат простор за домување и давање услуги од комерцијален, здравствен, културен и рекреативен карактер (Moreno, link to Further Exploration 4). Преку реорганизација и надополнување на локалните услуги, проширување на намените на заедничкиот простор и приспособување на ритмот на населбите кон потребите на луѓето, а не кон возилата, Идалго се обидува да го извлече најдоброто, од веќе прегусто населениот Париз. Илустрациите на Никола Баско (Nicolas Bascor) кои прикажуваат париски „en commun“ и даваат јасна слика на училиштен двор и неговите соседни улици, пред и по извршената трансформација (Paris en Commun, 2020).

Трансформација на училиштен двор во мултифункционален простор пристапен за заедницата.

Наслов: Paris en commun, Ecole avant après

Преземено од: Nicolas Bascop, www.nicolasbascop.com

Промената на инфраструктурата ќе побуди мотивација кај велосипедистите и пешаците за намалување на емисијата на јаглеродните честички во воздухот, кои се резултат на транспортот, односно за намалување на загадувањето на воздухот и бучавата. Оваа трансформација ќе им обезбеди на децата и семејствата кои живеат на овие улици безбедна средина, каде што ќе можат слободно да се движат и да си играат (ARUP, 2017, see also Further Exploration 3). Во исто време, таа ќе создаде инфраструктура која им овозможува на луѓето од различна возраст и различни можности самостојно да се движат и да ги задоволуваат своите потреби. Дополнителната поволност на оваа трансформација е можноста за подобра поврзаност, и тоа значително ќе го подобри квалитетот на живеењето (Montgomery, 2013).

ПОВРЗАНИ ТЕМИ ВО КУРИКУЛУМОТ

Поврзаност со националните стандарди во основното образование во нашата земја.

Општество и демократска култура

- **VI-A.11** Да ги применува правилата и прописите за безбедно учество во сообраќајот.
- **VI-A.15** Да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и се ангажира за подобрување на состојбите.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.8** Да го препознава значењето и да ги објаснува придобивките и предизвиците од глобализацијата и поврзаноста на локалните прашања со глобалните движења.

Уметничко изразување и култура

- **VIII-A.1** Да манифестира познавање на различните форми на уметничко изразување од сите области на културата (литературата, музиката, визуелните уметности, изведбените уметности, декоративните уметности, архитектурата, дизајнот)
- **VIII-A.3** Да ги изразува сопствените идеи, искуства и емоции користејќи уметнички или други форми на креативно изразување (индивидуални или колективни)

Личен и социјален развој

- **V-A.15** Да соработува со други во остварување на заеднички цели споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите и земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите.

ПРИМЕР ОД ДОБРА ПРАКТИКА

Leipzig in Germany

Verschenkekiste (кутија за подарок) е бесплатна продавница во посиромашниот, источен кварт од градот Лајпциг. Разговаравме со Ања Шербер, една од иницијаторите на овој проект.

Што е тоа Verschenkekiste?

Ања: Verschenkekiste е бесплатна продавница и во неа можете да дојдете и да земете сè што сакате или што ви е потребно. На луѓето им е дозволено овде да ги донесат работите што не им се потребни: книги, предмети за домаќинство, облека, детски играчки, ДВД и сл. Продавницата работи на тој принцип.

Но, во продавниците има и нови работи кои можат да се купат многу евтино, на пример маици за неколку евра. Зошто тогаш луѓето би дошле кај вас ако сакаат да купат нешто ново?

Ања: Во продавницата имаме само користена стока и всушност тоа е главната поента на целата оваа работа, односно луѓето да не користат нови работи, во смисла на штотуку произведени, туку да размислуваат во насока дека некои работи можат да се користат на старо. На тој начин работите ќе останат во циклусот подолго време и ќе се заштеди на ресурси. И сè е бесплатно и така трошоците се сведуваат на нула.

Имате ли омилена „купопродажба“ која се случила во продавницата?

Ања: Се сеќавам на една многу интересна ситуација. Некој од зградата се селеше и ни донесе лепенки за колена зашто повеќе не му требале. А јас ги држам во рака лепенките и се чудам каде да ги ставам. И додека уште се прашувам што да правам со нив, влегува еден човек и вели: Ова се лепенки за колена? Имам ненормална болка во колената, а лепенкиве се многу скапи. Е, тоа беше вистинска „вин-вин ситуација“ – човекот кој ми ги даде лепенките виде каде завршија, а овој што ги зеде беше многу среќен. А јас, пак, не морав да мислам каде да ги ставам и доживеав прекрасен момент на споделување.

Ви доаѓа ли на ум некоја населба со згради, тука во Лајпциг, на која ѝ недостигаат нешта што го прават градот одржлив?

Ања: Мислам дека вакви бесплатни продавници треба да има во секоја населба за да не мора да се патува далеку и споделувањето да оди лесно. Исто така, мислам дека на целиот овој маалски концепт на кружна економија му треба поголема поддршка од градот, на пример, со обезбедување простор или финансии за персонал. И тука не мислам само на бесплатните продавници, туку и на библиотеките, складовите за материјали и кафулињата. И, конкретно, би било убаво доколку овде има кафуле за бесплатна храна каде што може да се преработува храната пред да се фрли, а е сè уште употреблива. Тоа е сè она што уште му недостига на градот!

<https://verschenkekiste.de/>

ПОНАТАМОШНО ИСТРАЖУВАЊЕ

Давид Болиер (David Bollier) напишал манифест за заедничките добра и нивниот потенцијал за реконструкција на општеството според пристапот од-долу-нагоре и „грасрут-пристапот“ (bottom-up and grassroots approach).

Bollier, D. (2017). Think Like a Commoner: A short introduction to the Life of the Commons. New Society Publishers.

Шила Фостер (Sheila Foster) се занимава со истражувачка дејност и е професор по право за животната средина и урбани заеднички добра на Универзитетот Џорџтаун (Georgetown University). Во ова видео таа разговара со двајца активисти на движењето за споделување. YouTube. (2017, October 31). Cities and Commons: Sheila Foster interview W Jerry Michalski and Neal Gorenflo. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=BkUaUuujuYU>

Прирачникот на Рид Аруп (Read Arup) за примена на пристапот, т.н. „приспособено за деца“ (child-friendly approach): Живи градови за повеќе информации за градовите приспособени за деца. Дизајнирање урбано детство. Прирачникот е достапен онлајн и вклучува 40 глобални примери на урбани интервенции за приспособување на градот кон детските потреби.

Arup (2017). Cities Alive. Designing for urban childhoods. <https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-designing-for-urban-childhoods>

Карло Морено (Carlo Moreno) е основоположник на движењето „15 минути град“ и во овој ТЕД-разговор тој ги појаснува четирите блокови од кои концептот се состои: екологија, близина, солидарност и учество. Moreno, C. (n.d.). The 15-Minute City. Carlos Moreno: The 15-minute city | TED Talk. https://www.ted.com/talks/carlos_moreno_the_15_minute_city/details#t-457530

Shareable претставува онлајн база за споделување. Тие во моментов организираат вебинари и нудат алатки и поддршка за отворање библиотеки за споделување предмети во заедниците. Library of Things Co-Lab. Shareable. (2023, June 14). <https://www.shareable.net/library-of-things-co-lab/>

60 видеа со експерименти кои се подготвени од страна на Бирото за развој на образованието и здружението на граѓани „Еко логик“ во рамките на проектот „Охрабрување на децата и младите во Република Северна Македонија да станат двигатели на промените за намалување на ранливоста на заедниците од климатските промени“ спроведуван од УНИЦЕФ со финансиска поддршка од Шведска.

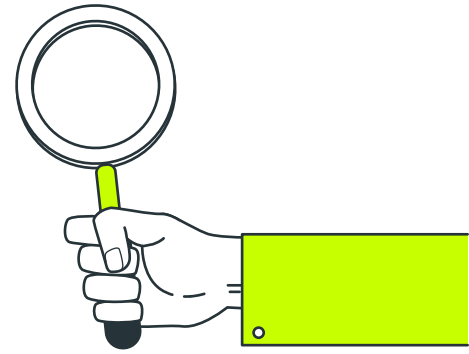
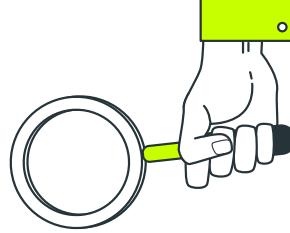
https://www.youtube.com/playlist?list=PL9_WO_Y82N_cg8rwu4vXR_ljvuOqUaFR

ПОВРЗАНИ АКТИВНОСТИ

- 1.1 Простор за споделување
- 1.2 Простор за споделување за ученици со физичка попреченост
- 1.3 Повеќе-јазичен простор за споделување
- 1.4 Мапа за споделување во заедницата
- 1.5 Мапа за споделување во заедница за ученици со физичка попреченост
- 1.6 Училишен базар на половна роба
- 1.7 Училишен базар на половна роба за ученици со физичка попреченост
- 1.8 Училишен базар на половна роба за ученици со дискалкулиа
- 1.9 Базар на таленти
- 1.10 Базар на таленти за ученици со различни потреби
- 1.11 Комплет за заедничка забава
- 1.12 Комплет за заедничка забава во заедницата
- 1.13 Улиците се за луѓе
- 1.14 Улиците се за луѓе – за ученици од помала возраст
- 1.15 Улиците се за луѓе – групи на ученици со физичка попреченост
- 1.16 Улиците се за луѓе – тинејџерско издание
- 1.17 Големиот автобус
- 1.18 Големиот инклузивен автобус
- 1.19 Технологијата на големиот автобус
- 1.20 Постојката на големиот автобус
- 1.21 Пешачки училишен автобус
- 1.22 Инклузивен пешачки училишен автобус

ИЗВОРИ

МОДУЛ 1: Споделување на градот

Arup (2017). Cities Alive. Designing for urban childhoods.

<https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-designing-for-urban-childhoods>

Bollier, D. (2011, July 15). The commons, short and sweet.

<https://www.bollier.org/commons-short-and-sweet>

Clark, L., & Rockefeller, R. (2020). The buy nothing, get everything plan: Discover the joy of spending less, sharing more, and living generously. Atria Books.

Luscher, D. (13 July, 2021). Access, not mobility. <https://www.15minutecity.com/blog/access>

Montgomery, C. (2015). Happy city: Transforming our lives through urban design. Penguin Books.

Moreno, C. (n.d.). The 15-Minute City. Carlos Moreno: The 15-minute city | TED Talk.

https://www.ted.com/talks/carlos_moreno_the_15_minute_city/details#t-457530

Paris en commun (2020). La ville du quart d'heure en images. <https://www.paris.fr/pages/la-ville-du-quart-d-heure-en-images-15849>

Roberts, David (May 26, 2019). Barcelona's radical plan to take back streets from cars. Introducing "superblocks". Vox.

<https://www.vox.com/energy-and-environment/2019/4/9/18300797/barcelona-spain-super-blocks-urban-plan>

Shareable (Ed.). (2018). Sharing cities. Activating the Urban Commons. Tides Center / Shareable. Free PDF download on: <https://www.shareable.net/sharing-cities/downloads/>

Smart Prosperity Institute. (n.d.). The cost of Sprawl. Smart Prosperity Institute.

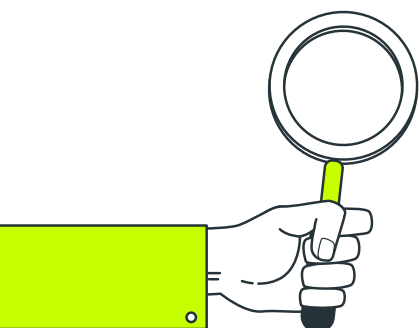
<https://institute.smartprosperity.ca/content/cost-sprawl>

Tessa, C. (2023, February 28). The surprising climate benefits of Sharing your stuff | tessa clarke | ted. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6DRMrFMNXCc>

Crowd Expedition. (2015, September 25). Local sharing and connecting through physical hubs: Dedeelkelder. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=oC6g-sHjbTM>

Vulk Coop. (2020, May 6). Governing the commons in six minutes. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=B4hVbLjP1v8>

МОДУЛ 2: Кружен град

Chang, A. (2017, September 5). The life cycle of a T-shirt. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=BiSYoeqb_VY

EU Science Hub. (n.d.). Definition of recycling.

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/less-waste-more-value/definition-recycling_en

Kaza, Silpa; Yao, Lisa C.; Bhada-Tata, Perinaz; Van Woerden, Frank. (2018). What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. Urban Development. World Bank.

<http://hdl.handle.net/10986/30317>

LE Europe, VVA Europe, Ipsos, ConPolicy & Trinomics. (2018, October). Behavioural study on consumers' engagement in the circular economy. Publications Office of the EU.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0779f275-f9d6-11e8-a96d-01aa75ed71a1/language-en>

Norman Ebner, Eleni Iacovidou, (2021). The challenges of Covid-19 pandemic on improving plastic waste recycling rates. Sustainable Production and Consumption, Vo. 28, 2021.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550921002001>

Overstreet, K. (2020, July 17). Giving demolished building materials a new life through recycling. ArchDaily.

<https://www.archdaily.com/943293/giving-demolished-building-materials-a-new-life-through-recycling>

Playground Ideas. (2023). <http://www.playgroundideas.org/>

SDG 11 - sustainable cities and communities statistics explained. (n.d.).

<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/63347.pdf>

The Story of Stuff. (2022, December 21). Imagining an economy where you don't have to buy anything | solving plastic. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=kOskoCh8KXU>

Repaircafe. (2023, May 23). Repair café - fix your broken items. <https://www.repaircafe.org/en/>

Ro, C. (2022, February 24). Can fashion ever be sustainable?. BBC Future.

<https://www.bbc.com/future/article/20200310-sustainable-fashion-how-to-buy-clothes-good-for-the-climate>

UN Habitat. (2021). Waste wise cities tool. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/02/Waste%20wise%20cities%20tool%20-%20EN%203.pdf>

UNIDO. (n.d.). Circular economy.

<https://www.unido.org/our-focus-cross-cutting-services/circular-economy>

United Nations. (n.d.). Goal 11 | Department of Economic and Social Affairs. United Nations.

<https://sdgs.un.org/goals/goal11>

Waste recycling in Europe. (2022, November 11).

<https://www.eea.europa.eu/ims/waste-recycling-in-europe>

МОДУЛ 3: Град за сите

Amadò, M., & Massa, L. (n.d.). Bambini, design e appropriazione del quartiere Il caso dei percorsi pedonali casa-scuola Rapporto di uno studio. Laboratorio Cultura Visiva.

Blades, M. and Spencer, C. (1986) Map use in the environment and educating children to use maps, Journal of Environmental Education and Information 5.

Community building: Logiche E strumenti di management: Longo Francesco, Barsanti Sara: Libro: Egea. HP. (n.d.).

https://www.egeaeditore.it/ita/prodotti/economia/community-building-logiche-e-strumenti-di-management_.aspx

Dini, D., Longo, S., & Palladino, N (n.d.). Diventare città sostenibili: cosa può insegnare Tricase alla grande Milano. Il Sole 24 Ore.

Durkheim, E., & Baracani, N. (1979). Educazione come socializzazione: Antologia. La nuova Italia.

Franco, E. (2016, April 22). Placemaking, un modo diverso di pensare e vivere lo Spazio Pubblico. Giornale dell'Architettura.

<https://ilgiornaledellarchitettura.com/2016/04/22/placemaking-un-modo-diverso-di-pensare-e-vivere-lo-spazio-pubblico/>

Hart, R. (1979). Independent explorations: Children's experience of place. Irvington, New York, 1979 Science, 204 (4394).

Ikiz, S. U. (2023, July 26). Planning-by-doing: How can tactical urbanism help to create better urban spaces?. Parametric Architecture.

<https://parametric-architecture.com/planning-by-doing-how-can-tactical-urbanism-help-to-create-better-urban-spaces/>

Let's reclaim our #streetsforkids! Italy. (2023, September 19).

<https://italy.cleancitiescampaign.org/streetsforkids/>

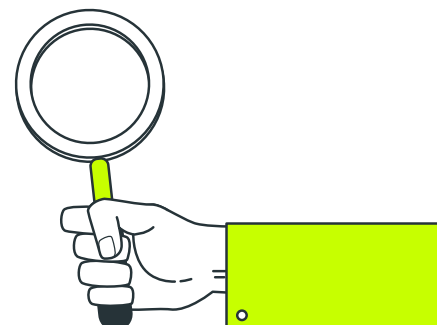
Park, R. E., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1968). The city. University of Chicago Press.

Pizzorno, A., Park, R. E., Burgess, E. W., Mckenzie, R. D., & De_Palma, A. (1967). La Città. Edizioni di Comunità.

Rissotto, A., & Tonucci, F. (2002). Freedom of movement and environmental knowledge in elementary school children. Journal of Environmental Psychology, 22 (1–2).

StreetfilmsVlog. (2010, December 15). Revisiting Donald Appleyard's Livable Streets. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=ESgkcFbGiL8>

Tonucci, F. (1999). La Città dei Bambini. Laterza.

Tonucci, F., & Natalini, P. (2019). A scuola ci andiamo da soli: L'autonomia di Movimento dei Bambini. Zeroseiup.

Vitale, A. (2007). Sociology of Community. Carocci.

Whyte, W. H. (2018). The social life of small urban spaces. Project for Public Spaces.

МОДУЛ 4: Пријатели на дрвото

Go Smart Bricks. (2021, June 21). Urban heat island.

<https://gosmartbricks.com/urban-heat-island/>

Smart Cities Dive. (n.d.). Why We Need Trees in Our Cities.

<https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/why-we-need-trees-our-cities/1100050/>

World Economic Forum. (n.d.). Four reasons why cities need a healthy tree cover.

<https://www.weforum.org/agenda/2022/06/cities-urban-trees-climate-change/>

МОДУЛ 5: Соседите животни

Buglife. (2022, October 20). Gardening for bugs.

<https://www.buglife.org.uk/campaigns/no-insectinction/room-for-insects-to-thrive/insect-havens-in-towns-and-cities/>

DwightCooper, & Smith, J. (2021, March 19). Insects in the city - encouraging wildlife into towns & cities. The Wise House.

https://www.thewisehouse.co.uk/blog/read_197740/insects-in-the-city-encouraging-wildlife-into-towns-cities.html

Goulson, D., & By. (2022, October 18). Insect decline: An ecological armaggedon: Heinrich Böll stiftung: Brussels Office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung.

<https://eu.boell.org/en/PesticideAtlas-insect-decline>

Guardian. (2019b, February 10). Plummeting insect numbers "threaten collapse of nature."

<https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/10/plummeting-insect-numbers-threaten-collapse-of-nature>

МОДУЛ 6: Град за сите сетила

National Wildlife Federation. (n.d.). Biodiversity.

<https://www.nwf.org/Educational-Resources/Wildlife-Guide/Understanding-Conservation/Biodiversity>

UNICEF Office of Global Insight & Policy. (2020, November 12). Why biodiversity is important for children. <https://www.unicef.org/globalinsight/stories/why-biodiversity-important-children>

